

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Araştırmalar¹

Researches on Individuals with Special Needs in The Field of Social Studies Education

Aslı AVCI AKÇALI Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, asli.avci@deu.edu.tr

Ezgi UZTEMUR Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, ezgiuztemur@gmail.com

Avcı Akçalı, A. ve Uztemur, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili araştırmalar. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1244-1261.

Geliş tarihi: 08.12.2022

Kabul tarihi: 16.12.2022

Yayımlanma tarihi: 28.12.2022

Öz. Özel eğitim özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için yetişmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yönetmelikler ile onların gelişim özelliklerine ve akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir. Bu eğitim kapsamında özel gereksinimli bireyler hafif, orta, ağır, çok ağır düzeyde olmak üzere farklı sınıflar altında ele alınmaktadır. Türkiye’de özel gereksinimli öğrenciler normal gelişim gösteren akranlarıyla etkileşime girerek sosyal becerilerinin, sosyal kabullerinin artmasını ve aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi sağlamak amacıyla kaynaştırma eğitimi şeklinde ya da özel eğitim sınıf/okullarında öğrenim görebilmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin sosyal becerilerini geliştiren, bireyin topluma sağlıklı biçimde katılımını sağlamayı amaçlayan bir ders olması sebebiyle özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bu çalışmada özel gereksinimli öğrenciler ve sosyal bilgiler eğitimi konusunda yapılan akademik çalışmaların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Böylelikle sosyal bilgiler dersi bağlamında özel gereksinimli öğrenciler ile ilgili literatürdeki mevcut yönelimlerin belirlenmesi ve konu hakkında araştırmaya elverişli alanların belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmada doküman incelemesi yoluyla veri toplanmış, veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda konu ile ilgili çalışmaların özellikle son yıllarda sayıca artış gösterdiği görülmüştür. Bu çalışmalarda çoğunlukla nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği, çalışma grubu olarak öğrenci ve öğretmenlerin yoğunlukla tercih edildiği, görüşme formlarının ise en sık kullanılan veri toplama aracı olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmaların çoğunlukla kaynaştırma eğitimi genel başlığı altında gerçekleştirildiği, belirli bir özel gereksinim türüne odaklanan çalışmaların ise en sık üstün zekalı/yetenekli öğrencilerle ilgili olarak yapıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Özel gereksinimli birey, Özel eğitim.

Abstract. Special education is the education that is carried out in appropriate environments based on the developmental characteristics of individuals with special needs and their qualifications in academic disciplines through trained personnel, developed training programs, and regulations to meet the educational needs of individuals with special needs. Within the scope of this training, individuals with special needs are handled under different classes as mild, moderate, severe, and profound. In Turkey, students with special needs can receive education in the form of inclusive education to increase their social skills and social acceptance by interacting with their normally developing peers and to ensure social integration at the same time or they can be educated in special education classes/schools. Social Studies course has an important place in the education

¹ Bu araştırma 2021 yılında düzenlenen "II. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu (UBEST)"nda sözlü bildiri olarak sunulan "Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Araştırmaların İncelenmesi" başlıklı çalışmanın geliştirilmiş halidir.

of students with special needs, as it is a course that develops students' social skills and aims to ensure healthy participation of the individual in society. Therefore, in this study, it is aimed to examine the academic studies on students with special needs and Social Studies education in terms of various variables. Thus, it is aimed to determine the current trends in the literature about students with special needs in the context of the Social Studies course and to determine the areas suitable for research on the subject. In the research based on the qualitative approach, data were collected through document analysis, and data were analyzed according to the descriptive analysis and content analysis methods. As a result of the research, it was seen that the number of studies on the subject increased especially in recent years. In these studies, it was determined that the qualitative research approach was mostly adopted, the students and teachers were mostly preferred as the research group, and the interview forms were the most frequently used data collection tool. It was observed that the studies in the literature are mostly carried out under the general title of inclusive education, while the studies focusing on a specific type of special needs were most frequently conducted on gifted/talented students.

Keywords: Social studies, Individuals with special needs, Special education.

Extended Abstract

Introduction. Special education is explained as the whole of the services offered to children with characteristics significantly different from those of normally developing children, in line with their needs, and that will enable them to fulfill their vital functions by using their current development potential at the highest level. Individuals who receive education within the scope of special education are called individuals with special needs. Individuals with special needs can be expressed as individuals who show significant developmental differences compared to their peers. Individuals with special needs are educated in different educational environments according to their needs. In the determination of these educational environments, it is aimed to provide conditions for such individuals with special needs to be able to be together with their social environment at the highest level and to meet their educational needs in the best way.

It has been observed that managerial initiatives and social awareness on the education of individuals with special needs have increased in Turkey, especially since the 1990s. In this direction, there has been an increase in the number of academic research on the subject.

Social Studies course is course that has an important place in the education of students with special needs, as it is a course that aims to develop the social skills of individuals and to ensure the healthy participation of the individual in society. For this reason, it has been seen that there is a significant amount of literature in the context of individuals with special needs and Social Studies teaching. In this research, it is aimed to examine the academic studies on students with special needs and Social Studies education in terms of various variables. Thus, it is aimed to determine the current trends in the literature about students with special needs in the context of the Social Studies course and to reveal the fields and research types suitable for examining the subject. Thus, it is expected to contribute to the literature.

Method. In the study based on the qualitative approach, the case study design was preferred, which allows the researcher to examine a phenomenon or event in depth, based on the questions of how and why. The document analysis method was used in data collection. In the analysis of the data, descriptive analysis and content analysis methods were used. 47 studies reached in the examination were evaluated in terms of publication year, research type, research approach, sample/study group, research design, data collection tools, and objectives. Thus, the findings were reached.

Results. In the research, it was concluded that the majority of the studies on Social Studies and students with special needs were in the type of master's thesis and article. When we look at the distribution of the publication years of the studies, it is seen that there has been an increase since 2013, and most studies were carried out in 2019 and 2020. In another sub-question of the research, the distribution of studies on individuals with special needs in the field of Social Studies education was examined according to research approaches, and it was seen that qualitative studies were superior in number. In this context, the most frequently used data collection tool was the interview form. When the distribution of the studies according to the research designs was examined, it is seen that the most frequently used research design was the case study, and the studies in the survey and phenomenology design also have a high rate. In another sub-question of the research, the distribution of the studies according to the sample/study groups was examined, and it was determined that the students with special needs were most often chosen as the research group. In the last sub-question of the research, the distribution of studies on individuals with special needs in the field of Social Studies education was examined according to their aims. In the field of Social Studies education, it is noteworthy that the majority of studies focus on the topics of inclusive education and gifted/talented students. While a limited number of studies were conducted on the teaching of Social Studies to students with intellectual disabilities, hearing impairment, visual impairment, and attention deficit, and no studies were found on special needs other than these.

Discussion and Conclusion. Parent support is of great importance in the education of students with special needs. Based on the results of the research, it is thought that the studies in which the parents will be preferred as the study group will contribute to the literature and also to the practice.

Special education has an important place in the training of social studies teacher candidates. Due to the limited number of studies with teacher candidates, it is expected that researchers who produce original studies on the subject will enrich the field with their studies on Social Studies teacher candidates. In terms of research designs, it is thought that preferring interventional designs in new researches on the subject will be beneficial in terms of obtaining original data. It is thought that studies containing application suggestions on teaching Social Studies to students with special needs will bring original suggestions for practice. In addition, it can be said that research on teaching Social Studies to individuals with multiple disabilities, hyperactivity disorder, language and speech difficulties, emotional and behavioral disorders, orthopedic disorders, chronic disorders, specific learning disabilities, autistic and cerebral palsy will contribute to the field.

Giriş

Bireyler, birbirinden farklı bireysel özelliklere ve yeterliliklere sahip olup, farklılıkları doğrultusunda gelişmekte ve değişmekte olan dünyaya ayak uydurmalarını sağlayacak bir eğitim sürecine ihtiyaç duyarlar. Farklılıkların belirgin olduğu bireylerde genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta, özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2010). Özel eğitim, normal gelişen çocukların özelliklerinden önemli derecede farklı özelliklere sahip çocuklara gereksinimleri ölçüsünde sunulan ve onların mevcut gelişme potansiyellerini en üst düzeyde kullanarak yaşamsal işlevlerini yerine getirmelerini sağlayacak hizmetlerin bütünü olarak açıklanmaktadır (Metin, 2018). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2020) ise özel eğitim "*Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim*" olarak tanımlanmıştır.

Özel eğitim kapsamında eğitim gören bireylere özel gereksinimli birey denmektedir. Özel gereksinimli birey, akranlarına göre gelişimsel olarak anlamlı farklılıklar gösteren bireyler olarak ifade edilebilir (Diken, 2021). 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1997) özel gereksinimli bireyi "*çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey*" olarak tanımlanmaktadır.

Özel gereksinimli bireyler, bireysel farklılıklarının derecesi, bireye olan etkisi, yetersizliğin kaynağı ya da oluştuğu dönem, yaş, cinsiyet, sağlanan eğitim gibi birçok etmen göz önünde bulundurularak sergiledikleri davranış ve öğrenme özelliklerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflar şu şekildedir: Birden fazla yetersizliği olan birey, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey, dil ve konuşma güçlüğü olan birey, duygusal ve davranış bozukluğu olan birey, görme yetersizliği olan birey, işitme yetersizliği olan birey, ortopedik yetersizliği olan birey, otistik birey, özel öğrenme güçlüğü olan birey, serebral palsili birey, süreğen hastalığı olan birey, üstün yetenekli birey ve zihinsel yetersizliği olan birey (Akçamete, 2010, Akt. Arı ve Sönmez Kartal, 2017).

Özel gereksinimli bireyler, gereksinimlerine göre farklı eğitim ortamlarına yerleştirilmektedir. Bu eğitim ortamlarının belirlenmesinde, özel gereksinimli bireyin hem sosyal çevresi ile en üst düzeyde birlikte olabilmesi hem de eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabilmesi amaçlarının sağlanması dikkate alınmaktadır. Bu iki amaçtan yola çıkarak, özel eğitimin en önemli ilkelerinden "en az kısıtlayıcı/sınırlanmış ortam" ilkesi ortaya çıkmıştır (Arı ve Sönmez Kartal, 2017). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) en az sınırlanmış eğitim ortamı "*Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamı*" olarak tanımlanmaktadır. En az sınırlanmış eğitim ortamı ilkesi kapsamında özel gereksinimli bireylere kaynaştırma eğitimi uygulanmaktadır.

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin genel eğitim okullarında ve sınıflarında birlikte eğitim almaları anlamına gelmektedir (Yazıcıoğlu, 2018). 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1997) kaynaştırma "*özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamları*" olarak tanımlanmaktadır. 2020 yılındaki düzenlemeyle son şeklini alan Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre ise kaynaştırma eğitimi "*özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde*

bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunulurken akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim” olarak ifade edilmiştir. Guralnick (2001) yetersizliği olan ya da olmayan çocukların kaynaştırma programına dahil olmasında, tam kaynaştırma küme modeli, tersine kaynaştırma ve sosyal kaynaştırma şeklinde dört modelin uygulandığını belirtmektedir. Türkiye’de ise özel eğitim ihtiyacı olan bireyler akranlarının devam ettiği sınıflarda tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı kaynaştırma uygulaması yoluyla eğitim alabilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015).

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk (2019), 2020 yılı bütçe sunuşunda tam zamanlı kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında toplamda 295.697 öğrenciye, yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi kapsamında ise toplamda 64.937 öğrenciye eğitim verildiğini ifade etmiştir. Kaynaştırma yoluyla eğitime devam edemeyecek öğrenciler için özel eğitim okulları açılmış ve bu kapsamda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okul öncesi dönemde 2.110 öğrenciye, ilkökul düzeyinde 12.045 öğrenciye, ortaokul düzeyinde 12.204 ve ortaöğretim düzeyinde 25.951 öğrenciye eğitim hizmeti verildiği bilgisi aktarılmıştır. Bu rakamlara bakıldığında özel gereksinimli öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kaynaştırma eğitimi için uygun olduğu görülebilmektedir.

Türkiye’de özel gereksinimi olan bireylerin eğitimi ile ilgili olarak yasaların düzenlenmesi 1940’lı yıllara dayanmaktadır. Bu dönemden itibaren bu bağlamda yapılan hukuki ve eğitsel gelişmeler toplumun konuya yönelik algısını da olumlu dönüştürmüştür. Günümüz özel eğitim hizmetlerinin temelini ise 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile buna dayalı olarak çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanunu oluşturmaktadır. 90’lı yıllardan itibaren ilk kez Özel Eğitim Konseyi’nin toplanması, daha önce daire başkanlığı olarak hizmet veren birimin Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü haline getirilmesi, özel eğitime yönelik okul sayılarının hızla artması, üniversitelerde özel eğitim programlarının yaygınlaşması ve tüm öğretmenlik programlarında “özel eğitim” dersinin zorunlu ders olarak yer alması kararı gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır (Çitil, 2020).

Bahsi geçen gelişmeler doğrultusunda konuya akademik ortamdaki ilginin de arttığı gözlenmektedir. Literatür incelendiğinde özel gereksinimli bireyler konusunda Türkiye’de çeşitli alanlarda özellikle son dönemde önemli akademik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Güner Yıldız, Melekoğlu ve Tunç Paftalı (2016) Türkiye’de özel eğitim alanında yapılan çalışmalarını incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında konu hakkında 1980 ile 1997 arasında yayınlanan çalışmaların sayısını tespit ederek bu sayının 1997-2013 döneminde neredeyse 3 katına çıktığını belirtmektedir.

Bireylerin sosyal becerilerini geliştirmeyi ve bireyin topluma sağlıklı biçimde katılımını sağlamayı amaçlayan bir ders olması sebebiyle sosyal bilgiler dersi özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde önemli yere sahip olan bir derstir. İlk ve Açıklan (2018) özel eğitimin temel amaçları ve sosyal bilgiler programı kazanımlarının birçok ortak noktasının olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sahip olması beklenen yeterlikler arasında özel gereksinimli bireylerle ilgili yetkinlikler önemli bir yer teşkil etmektedir (Akhan ve Sönmez, 2018). Sürecin paydaşları olarak öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin önemi ve gerekliliğine dair görüşleri de dikkat çekmektedir (Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021). Bu nedenle de özel gereksinimli bireyler ve Sosyal Bilgiler öğretimi bağlamında önemli sayıda literatür oluştuğu görülmüştür. Bu araştırmada özel gereksinimli öğrenciler ve sosyal bilgiler eğitimi konusunda yapılan akademik çalışmaların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Böylelikle sosyal bilgiler dersi bağlamında özel gereksinimli öğrenciler ile ilgili literatürdeki mevcut yönelimlerin belirlenmesi ve konu hakkında incelemeye elverişli alan ve araştırma türlerinin ortaya konulmasıyla literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Araştırmanın problemi “Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel

gereksinimli bireylerle ilgili yapılan araştırmaların çeşitli değişkenler açısından dağılımları nasıldır?” şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan araştırmaların;

- yayın yılı açısından dağılımı nasıldır?
- araştırma tūrlerine gōre dağılımı nasıldır?
- araştırma yaklaşımlarına gōre dağılımı nasıldır?
- Ėrneklem/alışma gruplarına gōre dağılımı nasıldır?
- araştırma desenlerine gōre dağılımı nasıldır?
- veri toplama araçlarına gōre dağılımı nasıldır?
- amaçlarına gōre dağılımı nasıldır?

Yōntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, insanların deneyimlerini, algılarını, davranışlarını ve inançlarını derinlemesine incelemeyi amaçlayan, insan odaklı bir yaklaşımdır (Given, 2021). Araştırmada nasıl ve niçin sorularını temel alarak araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine imkan sağlayan durum çalışması deseni tercih edilmiştir (Yıldırım ve şimşek, 2018).

Verilerin Toplanması ve Analizi

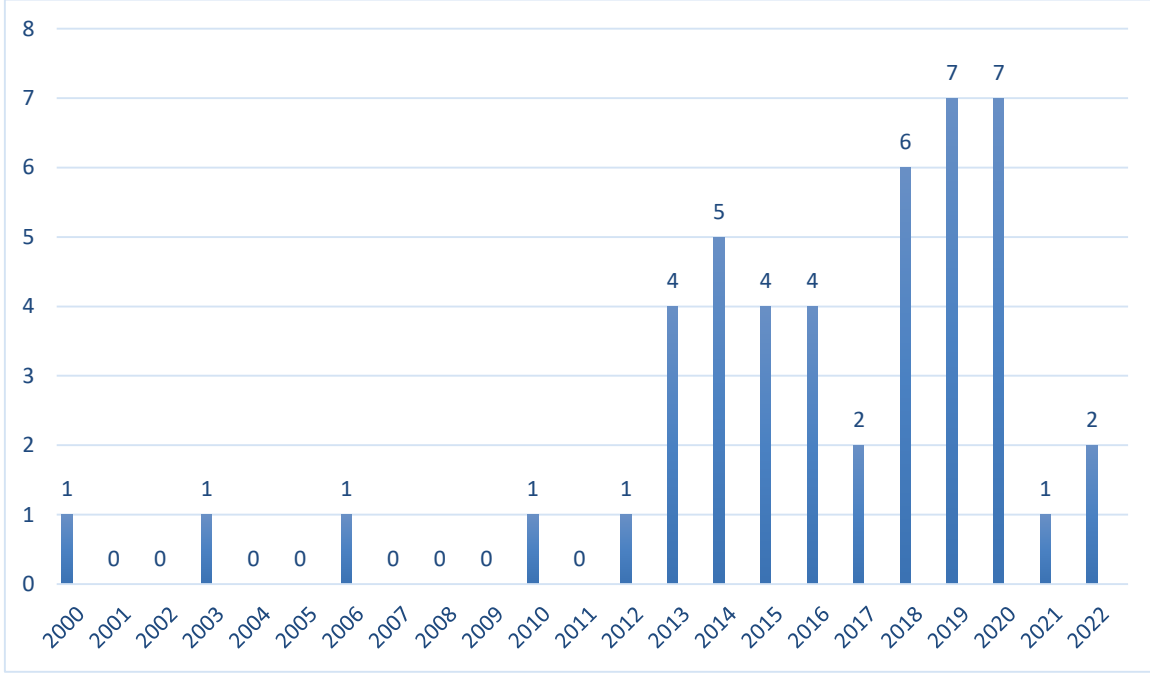
Araştırma verilerinin toplanmasında doküman incelemesi yōntemine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan ve konuyla ilgili bilgi içeren materyallerin analizini içeren bir yōntemdir. Bu yazılı materyaller *kitap, dergi, gazete, magazin, arşiv, mektup, gōnlük, resmi yayın, istatistik vb. veya film, video, fotoğraflar* şeklinde olabilir (Özmen ve Karamustafaoęlu, 2019: 126). Bu yolla dokümanlardan anlam çıkarılması ve o konu ile ilgili anlayış geliştirilmesi mōmkōn olur (Bowen, 2009). Bu çalışmada sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireyler ile ilgili Tūrkiye’de yapılan akademik çalışmalar doküman incelemesi yōntemiyle toplanarak incelenmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yōntemiyle, belirlenen temalara gōre özetlenip ve yorumlanarak analiz edilmiştir (Yıldırım ve şimşek, 2018). Bu alışma kapsamında Google Akademik, Dergipark, Ulakbim, Ulusal Tez Merkezi űzerinden, “sosyal bilgiler ve özel gereksinimli birey”, “sosyal bilgiler ve özel eğitim”, “sosyal bilgiler ve kaynaştırma” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmış ve toplamda 47 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalar 21 yōksek lisans tezi, 20 makale, 2 bildiri ve 4 doktora tezinden oluşmaktadır. Araştırmalar oluşturulan “yayın sınıflandırma formu”na işlenerek, belirlenen değişkenlere gōre sınıflandırılmıştır. Bu aşamada iki araştırmacının gerçekleştirdiği kodlama gōvenirlięi uyum yōzdesi hesaplanarak tespit edilmiş (0.93) ve uygunluğundan emin olunmuştur (Miles ve Huberman, 1994). Elde edilen bulgular tablo ve grafik biçiminde sunularak yorumlanmıştır.

Bulgular

1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Yayın Yılı Açısından Dağılımı

Araştırma kapsamında ele alınan çalışmaların yayın yılı açısından dağılımları Şekil 1’de gösterilmektedir.

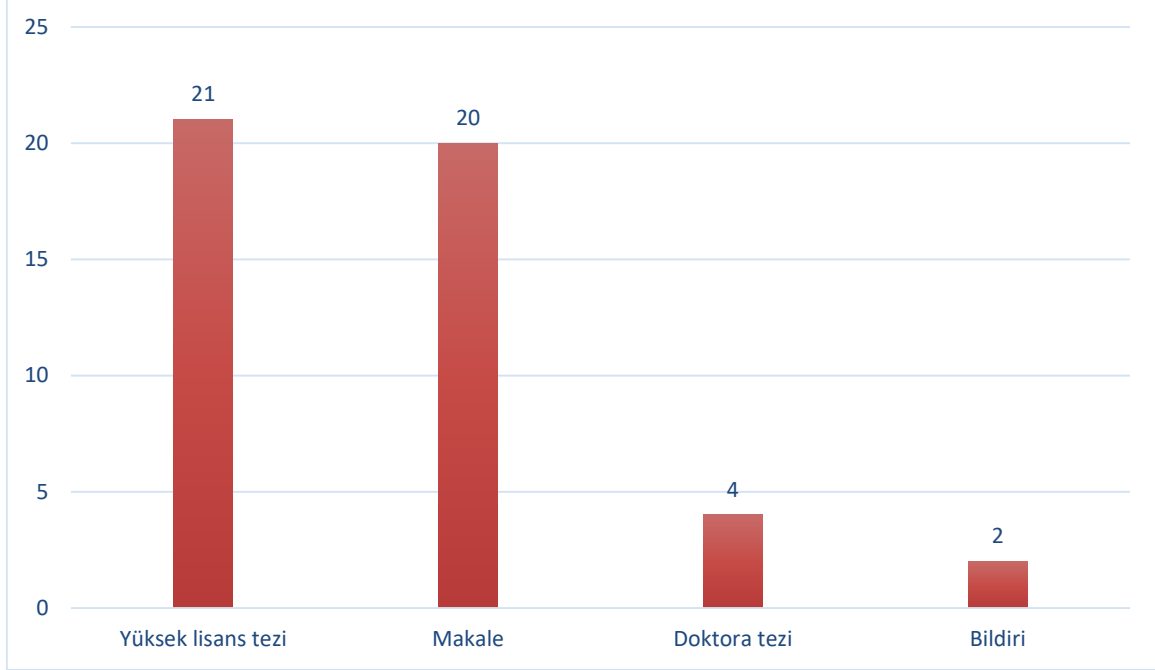

Şekil 1: Çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 1’de araştırmada ele alınan sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı verilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi 2000 yılı öncesi konu hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. 2013 yılına kadar ise bazı yıllar hiçbir çalışmanın yapılmazken bazı yıllar sınırlı sayıda çalışma ortaya konduğu görülmüştür. Bu durumda 2000 yılı öncesi (yapılan ancak online olarak ulaşılabilir olmayan bazı çalışmalar bulunma ihtimali hesaba katılmak koşuluyla) özel gereksinimli bireyler ve sosyal bilgiler eğitimi konusuna yönelik akademik ilginin sınırlı olduğu düşünülebilir. Buna karşılık 2013 yılından itibaren konu hakkında yapılan çalışmalarda 2017 ve 2021 yıllarındaki istisnai düşüşler dışında sayıca önemli bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2010’lu yılların başından itibaren konu hakkında yayımladığı raporlar ve kılavuzlar doğrultusunda konuya eğitim politikaları anlamında dikkat çekilmesi, özel gereksinimli bireylere yönelik yapılan tanılamaların giderek artış göstermesi, konuya yönelik toplumsal bilinç ve hassasiyetin artması gibi gerekçelere dayandırılabilir. Zira bu gelişmelerin akademik ortamda yapılan çalışmalara yansması kaçınılmazdır. Ayrıca 2000’li yılların ortasından itibaren eğitim anlayışına hâkim olan yapılandırmacı yaklaşımın bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli bir eğitimi öngörmesinin de özel gereksinimli öğrencilerle ilgili çeşitli branşlarda yapılan araştırma sayısının artmasına etki ettiği düşünülebilir. 2022 yılı için ise halen yayın sürecinde bulunan çalışmalar olabileceği düşünülerek çıkarım yapılması uygun görülmemektedir.

2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Araştırma Türlerine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların araştırma türlerine göre dağılımı Şekil 2' de verilmiştir.

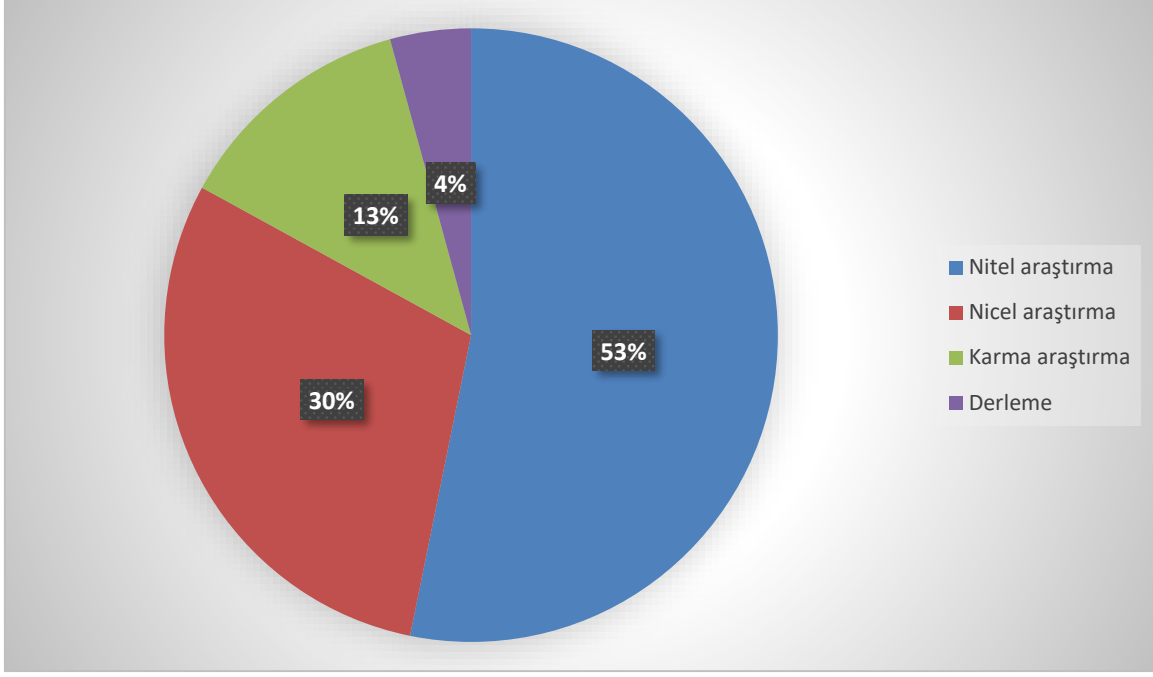
*Yalnızca tam metnine ulaşılan bildirimler çalışmaya dahil edilmiştir.

Şekil 2: Çalışmaların araştırma türüne göre dağılımı

Şekil 2'de araştırma kapsamında ele alınan çalışmaların türlerine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre araştırmaların %46'sını yüksek lisans tezleri (n=21), %43'ünü makaleler (n=20), %9'unu doktora tezleri (n=4) ve %3'ünü bildirimler (n=2) oluşturmaktadır. Yayın türü açısından konu hakkında yapılan araştırmaların çoğunluğunu yüksek lisans tezleri ve makaleler oluşturmaktadır.

3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Araştırma Yaklaşımlarına Göre Dağılımları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların araştırma yaklaşımlarına göre dağılımları Şekil 3'te verilmiştir.

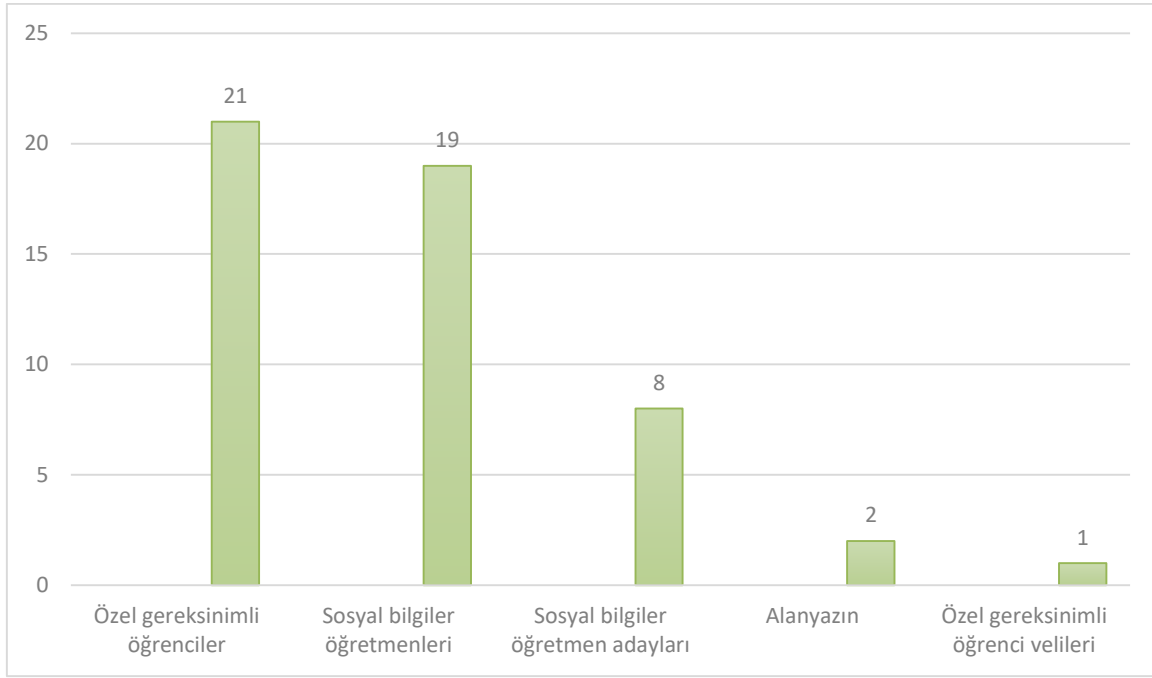

Şekil 3: Çalışmaların araştırma yaklaşımlarına göre dağılımı

Şekil 3'te araştırma kapsamındaki çalışmaların araştırma yaklaşımlarına göre dağılımları görülmektedir. Buna göre araştırmaların %53'ü (n=24) nitel araştırma, %30'u (n=14) nicel araştırma, %13'ü (n=6) karma araştırma ve %4'ü (n=2) derleme araştırmalardır. Grafikten hareketle sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili nitel araştırma yöntemine dayalı çalışmaların çoğunlukta olduğu söylenebilir. İncelenen araştırmaların yalnızca 6'sında karma yönetime rastlanılmıştır. Greene, Caracelli ve Graham (1989) karma araştırma yöntemini en az bir nicel ve bir nitel yöntem içeren araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır (Akt. Özmen ve Karamustafaoğlu, 2019). Karma araştırma yöntemi ile yapılmış çalışmaların diğer araştırma yaklaşımlarına göre daha derinlemesine ve çok boyutlu sonuçlar ortaya koyması muhtemeldir. Ancak mevcut araştırma açısından düşünüldüğünde öğrencilerle ilgili veri sağlamayı amaçlayan çalışmalarda bireylerin özel gereksinim durumları ile paralel olarak (daha derinlemesine ve etkili veri elde etmeyi sağlama potansiyeli nedeniyle) nitel yaklaşımın tercih edilmesi anlaşılır bir durum olarak görülmektedir.

4. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Örneklem/Çalışma Gruplarına Göre Dağılımları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların örneklem/çalışma grubuna göre dağılımı Şekil 4'te verilmiştir.

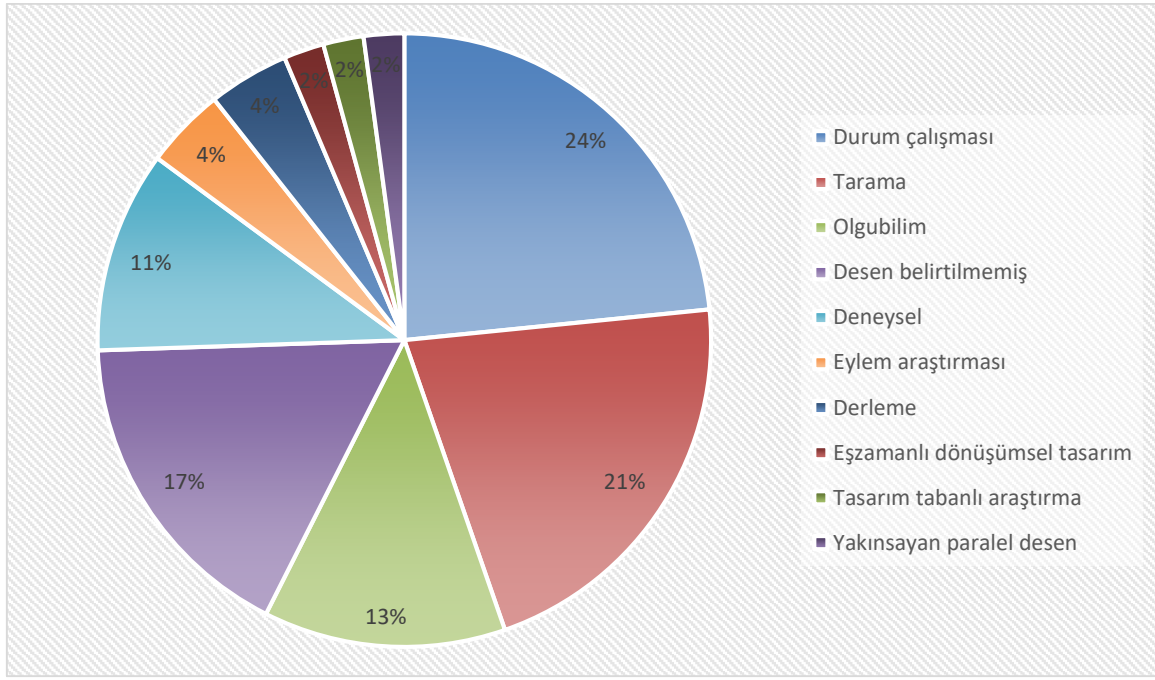
*Bazı çalışmalarda birden fazla çalışma grubu bulunmaktadır.

Şekil 4: Çalışmaların örneklem/çalışma grubuna göre dağılımı

Şekil 4'te, incelenen araştırmaların örneklem/çalışma gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireyler ile ilgili yapılmış araştırmalar içerisinde en fazla odaklanılan çalışma grubu %42 (n=21) ile özel gereksinimli öğrencilerdir. Daha sonra sırasıyla %37 (n=19) sosyal bilgiler öğretmenleri, %16 (n=8) sosyal bilgiler öğretmen adayları, %4 (n=2) alan yazın ve %2 (n=1) özel gereksinimli öğrenci velileri üzerine araştırmalar gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda doğrudan özel gereksinimli öğrencilerle ve sosyal bilgiler öğretmenleriyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmış olması literatürün bu açıdan daha zengin olduğunu göstermektedir. Çalışma gruplarına bakıldığında en az tercih edilen grup özel gereksinimli öğrenci velileri olmuştur. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde veli desteği büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle velilerin çalışma grubu olarak tercih edileceği çalışmaların literatüre ve aynı zamanda da uygulamaya katkı sağlayacağı düşünülebilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitim süreçleri bağlamında özel eğitim önemli bir yere sahiptir. Öğretmen adayları ile yapılan çalışmaların sayıca azlığından hareketle konu hakkında özgün çalışmalar üretmek isteyen araştırmacıların sosyal bilgiler öğretmen adayları ile ilgili yapacakları çalışmaların alanı zenginleştireceği düşünülmektedir.

5. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Araştırma Desenlerine Göre Dağılımları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların araştırma desenlerine göre dağılımı Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5: Çalışmaların araştırma desenlerine göre dağılımları

Şekil 5'te konu hakkında yapılan çalışmaların araştırma desenlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre araştırmalarda en sık kullanılan araştırma deseni durum çalışmasıdır. Durum çalışmasıyla yapılan araştırmalar toplam araştırmaların %24'ünü (n=11), tarama deseniindeki araştırmalar %21'ini (n=10), olgubilim deseniindeki araştırmalar %13'ünü (n=6), deseni belirtilmemiş çalışmalar %17'sini (n=8), deneysel deseni araştırmalar %11'ini (n=5), eylem araştırmaları %4'ünü (n=2), derleme araştırmalar %4'ünü (n=2) eşzamanlı dönüşümsel tasarım deseniindeki araştırmalar %2'sini (n=1), tasarım tabanlı araştırmalar %2'sini (n=1) ve yakınsayan paralel desende yapılmış çalışmalar %2'sini (n=1) oluşturmaktadır. Mevcut çalışmada incelenen araştırmaların çoğunluğunun (%53) nitel yaklaşımla gerçekleştirilmiş olması araştırma desenlerinde nitel araştırma desenlerinin oransal dağılımının yoğunluğunu açıklamaktadır. Durum çalışması ve tarama deseniindeki çalışmaların fazlalığı ise betimsel nitelikli çalışmaların sayıca üstünlüğünü yansıtmaktadır. Bu doğrultuda konu hakkında yapılacak yeni araştırmalarda müdahaleli desenlerin tercih edilmesi özgün veriler elde edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca yapılan araştırmaların yüzde 17'sinde herhangi bir araştırma deseni belirtilmemiş olması araştırmacıların yöntem tespiti ve yazımı konusundaki eksikliklerini yansıtan önemli bir husus olarak düşünülmelidir.

6. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Çalışmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımları

Veri toplama Aracı	Frekans	% Yüzde
Görüşme formu	22	%24
Ölçek/Envanter	19	%21

Bilgi formu	9	%10
Düşünme becerileri testi	9	%10
Açık uçlu soru formu	7	%7
Başarı testi	7	%8
Gözlem formu	7	%8
Anket	5	%5
Süreç ürünleri	4	%4
Literatür inceleme	3	%3

*Bazı çalışmalarda birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere konu hakkında yapılan çalışmalarda en sık kullanılan veri toplama araçları görüşme formu (n=22) ve ölçeklerdir (n=19). Nitel yöntemin kullanıldığı durumlarda görüşmeler, nicel yöntemin tercih edildiği durumlarda ise en çok ölçekler ve envanterler aracılığıyla veri toplandığı anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra araştırmalarda bilgi formu (n=9), düşünme becerileri testi (n=9), açık uçlu soru formu (n=7), başarı testi (n=7), gözlem formu (n=7), anket (n=5), süreç ürünleri (n=4) ve literatür inceleme (n=3) yoluyla veri toplanmıştır.

7. Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Özel Gereksinimli Bireylerle İlgili Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların amaçlarına göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.
Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımları

Üstün zekalı/Yetenekli(ÜZ)	ÜZ/Y’li öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik görüşlerini belirlemek	4
	Sosyal bilgiler dersinde farklı öğretim uygulamalarının ÜZ/Y’li öğrencilerin başarısına etkisini göstermek	3
	Sosyal bilgiler dersinde farklı öğretim uygulamalarının ÜZ/Y’li öğrencilerin becerilerine etkisini göstermek	3
	Sosyal bilgiler dersinde farklı öğretim uygulamalarının ÜZ/Y’li öğrencilerin tutumlarına etkisini göstermek	2
	ÜZ/Y’li öğrencilere sosyal bilgiler eğitimi için uygulama önerisi sunmak	2
	Sosyal bilgiler dersine dair ÜZ/Y’li öğrenci tutumu ve başarısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak	1
	ÜZ/Y’li öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilerle sosyal bilgiler becerilerini karşılaştırmak	1
	Öğretmenlerin ÜZ/Y’li öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminin önemine ilişkin görüşlerini belirlemek	1
	Öğretmenlerin ÜZ/Y’li öğrencilere yönelik sosyal bilgiler dersi uygulamalarını belirlemek	1
	Farklı öğretim uygulamalarının sosyal bilgiler öğretmenleri ve ÜZ/Y’li öğrenciler üzerindeki etkilerini belirlemek	1
İşitme engeli(İE)	Farklı öğretim uygulamalarının İE olan öğrencilerin sosyal bilgiler öğrenimine etkisini ortaya koymak	2
	Sosyal bilgiler dersinde ZE’li öğrencilerin çeşitli becerilerini geliştirmek	2
Zihinsel engel(ZE)	Öğretmenlerin ZE’liler için geliştirilen sosyal bilgiler öğretim programına yönelik görüşlerini belirlemek	1

	Öğretmenlerin ZE'lilere yönelik sosyal bilgiler dersi uygulamalarını tespit etmek	1
Görme engeli(GE)	Sosyal bilgiler dersinde kullanılan modelin GE'li öğrencilerin kavram öğrenimine etkisini araştırmak	1
Dikkat eksikliği(DE)	Sosyal bilgiler dersinde DE olan öğrencilerin çeşitli becerilerini geliştirmek	1
Kaynaştırma eğitimi(KE)	Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının KE'ye yönelik görüşlerini/tutumlarını belirlemek	5
	Sosyal bilgiler öğretmenlerinin KE'ye yönelik görüşlerini/tutumlarını belirlemek	5
	Sosyal bilgiler öğretmenlerinin KE uygulamalarını belirlemek	4
	Sosyal bilgiler öğretmenlerinin KE yeterliklerini belirlemek	3
	Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının KE yeterliklerini/yeterlik algılarını belirlemek	3
	Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik görüşlerini/algılarını belirlemek	2
	Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi performanslarını belirlemek	1
	Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgilere yönelik algılarını normal gelişim gösteren öğrencilerle karşılaştırmak	1
Özel eğitim (ÖE)	ÖE öğrencileri için hazırlanan sosyal bilgiler programına yönelik öğretmen görüşlerini almak	1
	Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ÖE konusundaki yeterliklerini belirlemek	1
	ÖE' de sosyal bilgiler öğretiminin önemine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek	1

* Bazı çalışmalar birden fazla amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiş, bu nedenle de birden fazla kategoriye kodlanmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler eğitimi alanında kaynaştırma eğitimi (n=24) ve üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler (n=19) konu başlıklarına odaklanan araştırmaların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Kaynaştırma eğitimi üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının görüş, tutum, algı ve yeterliliklerini belirlemeye yönelik, betimsel çalışmalar olduğu görülmüştür. Kaynaştırma öğrencilerine odaklanan çalışmaların ise sosyal bilgiler dersine yönelik öğrenci performanslarını ve algılarını belirleme amacıyla gerçekleştirildiği, bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarını normal gelişim gösteren öğrencilerle karşılaştıran 1 çalışma yapıldığı görülmüştür.

Belirli bir özel gereksinim türüne göre yapılan çalışmalar incelendiğinde ise üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler (n=19) hakkındaki çalışmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar arasında sosyal bilgiler dersinde farklı öğretim uygulamalarının üstün zekâlı/yetenekli öğrenci başarısına, becerisine ve tutumuna etkisini belirlemeyi amaçlayan çalışmalar ağırlıklıdır. Bu öğrenciler için sosyal bilgiler dersine yönelik uygulama önerisi içeren yalnızca 2 çalışmaya rastlanmıştır. Bu anlamda gerçekleştirilecek çalışmaların uygulamaya yönelik özgün ve iyileştirici öneriler getirmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler dışında zihinsel engeli olan (n=4), işitme engeli olan (n=2), görme engeli olan (n=1) ve dikkat eksikliği olan (n=1) öğrencilere sosyal bilgiler eğitimi üzerinde yapılmış sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Özellikle her 20-30 çocuktan birisinde görülebilen dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun neredeyse her sınıfta en az 1-2 çocuğa tekabül eden bir sıklıkta görülmesinden (Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü, 2018) dolayı bu tür bireylere yönelik olarak yapılacak akademik çalışmalar önem taşımaktadır. Özel gereksinimli bireylerin sınıflandırılması dikkate alındığında sosyal bilgiler eğitimi alanında özel olarak; birden fazla yetersizliği, hiperaktivite bozukluğu, dil ve konuşma güçlüğü, duygusal ve davranış bozukluğu, ortopedik yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü ve süregen hastalığı olan bireylerle serebral palsili ve otistik bireylere yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu gruplardan bazılarında kaynaştırma eğitimi başlığı altında yapılan çalışmalarda yer verildiği görülmüştür. Ancak bu çalışmalarda bulgular özel gereksinim türüne göre detaylandırılmamıştır. Ayrıca kaynaştırma eğitimi başlığı altında yapılan bazı çalışmaların çalışma

grupları hakkında detaylı bilgi verilmemiş ve özel gereksinim türüne göre bulgular ortaya konmamıştır. Bu grupların ayrı ayrı incelenmesi hem alana katkı sunacak hem de uygulamaya yönelik öneriler getirmek açısından faydalı olacaktır. Çalışmalarda özel gereksinim türünün belirtilmediği bir diğer konu başlığı ise özel eğitim konusudur. Bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki (n=3) çalışmanın öğretmen görüşleri ve yeterliliklerini belirlemeye yönelik, betimsel çalışmalardan oluştuğu görülmüştür.

Konu hakkında sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla ilgili çalışmaların ise kaynaştırma eğitime yönelik tutum, görüş, yeterlik belirleme boyutlarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu anlamda müdahaleli araştırmaların yapılması hem alan öğretmenlerinin yetiştirilmesine dair öneriler geliştirmeye hem de uygulamaya dönük iyileşmelere katkı sağlayacaktır. Bu nedenle konunun bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar için özgün bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılmış akademik çalışmaların çeşitli boyutlarıyla incelenmesi ve böylece literatürdeki eğilimlerin belirlenerek araştırmacılar için konunun araştırmaya elverişli ve özgün boyutlarının belirlenebilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar bu bölümde sunularak tartışılmış, sonuçlar doğrultusunda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın ilk alt probleminde konu hakkında çoğunluğu yüksek lisans tezi ve makale türünde çalışmaların yapıldığı belirlenmiştir. Bu çalışmaların yayın yılı dağılımına bakıldığında ise 2013 yılından itibaren önemli bir artış olduğu, en fazla 2019 ve 2020 yılında çalışma yapıldığı görülmüştür. Gündoğdu İrmak (2018) tarafından 1997-2017 yılları arasında kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada da en fazla çalışmanın 2010 yılından itibaren gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Ayvaz Öztürk (2020) tarafından gerçekleştirilen kaynaştırma eğitime ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların ise 2016, 2018, 2019 yıllarında yoğunluk gösterdiği gözlenmiştir. Güner Yıldız ve diğerleri (2016) tarafından Türkiye’de özel eğitim alanındaki makalelerin incelendiği çalışmada ise yapılan çalışmaların son yıllarda, özellikle de 2011 yılından itibaren artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut çalışmanın bir diğer alt probleminde sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların araştırma yaklaşımlarına göre dağılımları incelenmiş ve sayıca nitel araştırmaların üstün olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda en sık kullanılan veri toplama aracı ise görüşme formudur. Çalışmalarda bireylerin özel gereksinim durumları ile paralel olarak derinlemesine veri elde etmeyi sağlayacak nitel yaklaşımın tercih edilmesi anlaşılır bir durumdur. Nitekim araştırmanın bu sonucu Ayvaz Öztürk (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarıyla da bu açıdan paralellik göstermektedir. Coşkun ve diğerleri (2014) tarafından Türkiye’de özel eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada ise nicel araştırmaların çoğunlukta olduğu yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Ancak bu durum iki araştırmanın ele aldığı çalışma grubunun farkından kaynaklanmaktadır. Mevcut araştırmada sadece özel eğitim konu başlığı değil tüm özel gereksinim türleri ile ilgili yapılan çalışmalar ayrı ayrı kategorize edilerek incelenmiştir. Sonuçların bu nedenle farklılık gösterdiği söylenebilir.

Yapılan çalışmaların araştırma desenlerine göre dağılımları incelendiğinde ise en sık kullanılan araştırma deseninin durum çalışması olduğu, bununla birlikte tarama ve olgubilim desenindeki çalışmaların da yüksek bir orana sahip olduğu görülmüştür. Güner Yıldız ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da tarama türündeki makalelerin fazlalığına dikkat çekilmiştir. Ayvaz Öztürk (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise tezlerde çoğunlukla olgubilim, karma

araştırma modeli, deneysel desen; makalelerde ise en çok durum çalışması, tarama ve olgubilim deseni kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın bir diğer alt problemi ise konu hakkında yapılan çalışmaların örneklem/çalışma gruplarına göre dağılımıdır. Bu bağlamda en sık özel gereksinimli öğrenciler araştırma grubu olarak seçilmiştir. Çalışma grubu olarak sıkça tercih edilen bir diğer grup ise sosyal bilgiler öğretmenleridir. Bu sonuç Ayvaz Öztürk (2020)'ün kaynaştırma eğitime ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelendiği çalışmasının sonuçlarını desteklemektedir.

Bu çalışmanın son alt probleminde ise sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan çalışmaların amaçlarına göre dağılımları incelenmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında kaynaştırma eğitimi ve üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler konu başlıklarına odaklanan araştırmaların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler dışında zihinsel, işitme, ve görme engeli olan öğrencilerle dikkat eksikliği olan öğrencilere sosyal bilgiler öğretimi üzerinde yapılmış sınırlı sayıda çalışmaya rastlanırken, bunlar dışındaki özel gereksinim türleri üzerine herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Coşkun ve diğerleri (2014) tarafından gerçekleştirilen, Türkiye'de özel eğitim alanında yapılan tezlerin incelendiği çalışmada ise zihinsel engellilerle ilgili araştırmaların sayıca üstün olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde veli desteği büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle velilerin çalışma grubu olarak tercih edileceği çalışmaların literatüre ve aynı zamanda da uygulamaya katkı sağlayacağı düşünülebilir.
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitim süreçleri bağlamında özel eğitim önemli bir yere sahiptir. Öğretmen adayları ile yapılan çalışmaların sayıca azlığından hareketle konu hakkında özgün çalışmalar üretmek isteyen araştırmacıların sosyal bilgiler öğretmen adayları ile ilgili yapacakları çalışmaların alanı zenginleştirmesi beklenmektedir.
3. İncelenen çalışmalar arasında betimsel nitelikli çalışmaların ağırlıklı olmasının tespitinden hareketle konu hakkında yapılacak yeni araştırmalarda müdahaleli desenlerin tercih edilmesi özgün veriler elde edilmesi açısından önerilebilir.
4. Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretimi konusunda uygulama, program ve model önerisi içeren çalışmaların da uygulamaya yönelik özgün öneriler getireceği düşünülmektedir.
5. Zihinsel, işitme, görme engeli ve dikkat eksikliği olan öğrencilere sosyal bilgiler öğretimi üzerinde yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmasının yanı sıra birden fazla yetersizliği, hiperaktivite bozukluğu, dil ve konuşma güçlüğü, duygusal ve davranış bozukluğu, ortopedik yetersizliği, süregen hastalığı, özel öğrenme güçlüğü olan bireylerle, otistik ve serebral palsili bireylere sosyal bilgiler öğretimi konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanılmamasından dolayı bu konularda gerçekleştirilecek araştırmaların alana katkı sağlayacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Akhan, N. E. ve Sönmez, N. (2018). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin özel eğitim öğrencilerine yönelik özel alan yeterlilikleri. M. Yiğitoğlu (Ed.), *1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (ss. 832-849). Karabük Üniversitesi Yayınları.
- Arı, A. ve Sönmez Kartal, M. (Ed.). (2017). *Özel eğitime giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ayvaz Öztürk, S. (2020). Kaynaştırma eğitimine ilişkin Sosyal Bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*. 3(1), 70-89. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1175153>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*. V/1. 9 (2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Coşkun, İ., Dündar Ş. ve Parlak C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*. 15(2), 375-396. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/57191>
- Çitil, M. (2020). Özel eğitim alanının kavramsal, tarihsel ve yasal temelleri. U. Sak ve S. Toraman (Ed.), *Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri* içinde (ss. 11-45). Ankara: Afşar Ofset. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/13143029_TURKYYEYDE_OZEL_EYYTYM_HYZMETLERI.pdf
- Diken, İ. H. (Ed.). (2021). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. Erişim adresi: <https://doi.org/10.14527/9786055885267>
- Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü (2018, 19 Şubat). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB). Erişim adresi: <http://engelsiz.deu.edu.tr/duyurular/dikkat-eksikligi-ve-hiperaktivite-bozuklugu-dehb/>
- Given, L. M. (2021). *100 soruda nitel araştırma*. (Çev. Bakla, A. ve Çakır, İ.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Guralnick, M. J. (2001). A framework for change in early childhood inclusion. In M. J. Guralnick (Ed.), *Early childhood inclusion: Focus on change* (pp. 3-35). Baltimore: Brookes.
- Gündoğdu Irmak, A. (2018). *1997-2017 yılları arasında kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi). Erişim adresi: <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/6936/548507.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Güner Yıldız N.; Melekoğlu, M.A. ve Tunç Paftalı, A (2016). Türkiye’de özel eğitim araştırmalarının incelenmesi. *İlköğretim Online*. 15(4), 1076-1089. doi: 10.17051/io.2016.06677
- İlk G. ve Açıkalin M. (2018). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 47(219), 57-88. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558463>
- Metin, N. (Ed.). (2018). *Özel gereksinimli çocuklar*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Miles M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. California: Sage Publications.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeli_2006.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2010). *Okullarımızda neden niçin nasıl kaynaştırma yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/kaynastirma/kaynastirma.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları*. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_kaynastirma1.sra.pdf
- Özmen, H. ve Karamustafaoğlu, O. (Ed.). (2019). *Eğitimde araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sarılarhamamı, H. ve Demirkaya, H. (2021). Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi. *International Journal of Field Education*. 7 (1), 131-155. doi: 10.32570/ijofe.946326
- Selçuk, Z. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı 2020 yılı bütçe sunuşu. Erişim adresi: https://http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUNUYU_17.12.2019.pdf

- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniöersitesi SBE Dergisi*. 8(1), 92-110.
<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.420028>
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seğkin Yayıncılık
- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükümünde Kararname (1997, 6 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 23011)
Erişim adresi:
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararn_ame.pdf